

Nelinişti vechi şi noi

DE ACELAȘI AUTOR

- Călătorie în lumea formelor*, Meridiane, 1974
Pitoresc și melancolie. O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană, Univers, 1980
Francesco Guardi, Meridiane, 1981
Ochiul și lucrurile, Meridiane, 1986
Minima moralia. Elemente pentru o etică a intervalului, Cartea Românească, 1988
Jurnalul de la Tescani, Humanitas, 1993
Limba păsărilor, Humanitas, 1994
Chipuri și măști ale tranziției, Humanitas, 1996
Eliten – Ost und West, Walter de Gruyter, Berlin–New York, 2001
Despre îngeri, Humanitas, 2003
Obscenitatea publică, Humanitas, 2004
Comedii la porțile Orientului, Humanitas, 2005
Despre bucurie în Est și în Vest și alte eseuri, Humanitas, 2006
Note, stări, zile, Humanitas, 2010
Despre frumusețea uitată a vieții, Humanitas, 2011
Față către față. Întâlniri și portrete, Humanitas, 2011
Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste, Humanitas, 2012
Din vorbă-n vorbă. 23 de ani de întrebări și răspunsuri, Humanitas, 2013
O idee care ne sucește mințile (coautori Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici), Humanitas, București, 2014
Dialoguri de duminică. O introducere în categoriile vieții (dialoguri cu Gabriel Liiceanu), Humanitas, București, 2015

Andrei
Plesu

Neliniști vechi și noi

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuvânt înainte

Ca și în alte rânduri, Editura Humanitas e principalul vinovat pentru apariția acestui volum. Ideea a fost să adăugăm colecției de texte intitulate *Despre frumusețea uitată a vieții* un fel de al doilea volum, cuprinzând o selecție din ce-am mai scris în ultimii patru-cinci ani. Mi se reproșează – și îmi reproșez eu însumi – că propun adesea cărți făcute din bucăți, cărți-antologie, de fapt re-publicări ale unor articole deja apărute. În cele din urmă, am ajuns să mă împac cu această „marcă“ a scrisului meu. În defini-tiv asta sunt: un publicist. Nu mă obligă nimeni la hărnicie gazetărească, nu-mi interzice nimeni să pun pe masă ample trata-tate academice. Dar împrejurările, firea mea și soarta m-au pus în situația de a asuma „actualitatea“ ca pe o materie primă provocatoare, deloc neglijabilă. Așa că ce să mă mai rușinez, ipocrit, de operele mele „minore“. „Nici cea mai frumoasă față sub soare – se spune – nu poate da decât ce are.“ Pesemne că „lotul“ meu (adică limita mea) e fragmentarul, imediatul, osânda cotidianului. Sigur că pot să-mi gădesc scuze: am fost nevoit, uneori, să scriu – vorba profesorului meu Ion Frunzetti – „efemerinde“. Alteori, am abuzat de o prea rapidă reactivitate. În sfârșit, aș putea elabora pe marginea spiritului vremii, care nu mai lasă răgaz nici pentru scrierea, nici pentru lectura unor opuri „catedratice“ de sute de pagini. Hermann Hesse a fost profetic: trăim în „epoca foiletonistică“. Dar, una peste alta, nu văd de ce

m-aș da drept altceva decât sunt. Asta am scris, asta public. Dacă, pe de lături, mai apuc să produc și câte o lucrare „legată“, cu atât mai bine. Dar ar fi ridicol să afișez „pe piață“ un aer frustrat, melancolic, de „mare“ autor, care „s-a risipit“, care și-a ratat „vocația“ în mărunte prestații conjuncturale. Prin urmare, sunt resemnat, fără amărăciuni pompoase. Și dacă voi găsi cititori receptivi, dacă voi reuși să stârnesc, episodic, oarecare interes intelectual, sau oarecare plăcere a răsfoirii, voi fi mulțumit.

O problemă am, totuși: în faza ultimă a alcătuirii acestui volum, flancat, ca întotdeauna, de asistența competentă, subtilă și răbdătoare a doamnei Lidia Bodea, mi s-a părut că anumite texte sunt prea conjuncturale. Adică se referă la oameni, întâmplări și circumstanțe care, peste zece-cincisprezece ani, vor fi lovite de irelevanță. În acest caz, ele nu vor mai avea decât rostul unor documente de arhivă, utile celor care, eventual, vor cerceta epoca de azi a României și a veacului. Tot e ceva. Pe de altă parte, orice carte implică un potențial de uitare și de eșec, pe care autorul trebuie să și-l asume.

Mulțumesc încă o dată editurii care mă stimulează și mă găzduiește și, evident, publicațiilor care au acceptat să preiau, în această carte, texte scrise pentru ele: *Dilema veche* și blogul ziarului *Adevărul*.

ANDREI PLEȘU
aprilie 2016

I
IRITĂRI COTIDIENE

Țara mea. Țara mea?

Știu. Țara „ta“ e țara nașterii și a destinului tău, țara istoriei tale, țara limbii în care vorbești și scrii, țara culturii tale și a co-naționalilor tăi. Dar este – sau ar trebui să fie – și țara *prezentului* tău, țara în care îți trăiești zilele, în care îți alegi conducătorii, în care ai drepturi și obligații cetățenești. Țara, în sfârșit, care te protejează, în care ai încredere și pe care o asumi ca pe o marcă identitară de neocolit.

De la o vreme însă, toate aceste subînțelesuri au intrat în derivă. Trăiesc într-un loc pe care nu-l mai pot resimți ca fiind „al meu“. Ceea ce se petrece în instituțiile fundamentale ale țării, ceea ce văd pe toate canalele de televiziune, ceea ce aflu din ziare, toate mă fac să cred că țara mea nu mai are mare legătură cu mine. E țara *altora*: a unei rețele de indivizi care au ajuns la vârf prin grosolane manevre de partid, de familie și de gașcă. Față de țara „lor“ mă simt nu numai străin, ci pur și simplu amenințat. Sunt șocat când le văd portretele, când îi aud vorbind și când mă gândesc că ei îmi hotărăsc viața. Singura consolare, singura speranță e că *încă*

sunt informat asupra malversațiunilor lor și că *încă* se încearcă stăvilirea juridică a nesățioasei lor „eficiențe“.

Mi se va spune că ilegalități și tâlhari există peste tot. Cu siguranță. Dar să ne uităm puțin în jur. „Dozajul“, tupeul, identificarea cu „puterea“ și anvergura trans-partinică a „caracatiței“ autohtone nu se pot compara cu nimic din geografia contemporană a civilizației. Se fură lacom, se fură obraznic, se fură iresponsabil, până la pierderea instinctului de conservare. Infractorii se simt infailibili, invulnerabili, nemuritori. Dacă sunt prinși, se declară victimele unor manevre politice. Încearcă, eventual, să scape turnându-se între ei. Până la urmă, diferențele dintre făptași și instituțiile menite să-i pedepsească se tulbură. Șefa DIICOT (adică a organizației care se ocupă de criminalitatea organizată) se transformă din acuzator în acuzat, șefi de poliție sunt arestați pentru afaceri dubioase, „mascați“ sunt luați pe sus de alți mascați, la ANAF (adică acolo unde se controlează rigoarea fiscală a cetățeanului) se fac percheziții pentru depistarea unor fraude fiscale, președintele Autorității pentru Supraveghere Financiară e arestat pentru corupție, președinți și membri ai consiliilor județene din toată țara și din toate partidele sunt anchetați și reținuți pentru tot soiul de golănii, la grămadă cu primari, parlamentari, miniștri, membri proeminenți ai diverselor partide politice. Prim-ministrul (Victor Ponta, n.m., A.P.) fură titluri academice și minte vesel și suveran, capii serviciilor secrete sunt denunțați

pentru trafic de bani și influență, viceprim-ministrul (Liviu Dragnea, n.m., A.P.) e în cercetări pentru fraudă electorală. Peste tot, dai peste soți, soții, fini, nași, cumnați, amici, veri, progenituri, mercenari și pile. Rețele de distribuție a unor medicamente vitale distribuie apă chioară în loc de citostatice, prin spitale mor oameni cu zile, milioane de români preferă să muncească în afara țării, gazetari dedicați, până mai ieri, câte unui patron solvabil schimbă brusc macazul și se mută la „ăilalți“, Biserica, prin unii reprezentanți ai ei, face propagandă electorală, critici literari oboșiți devin, peste noapte, „analști politici“, publiciști încă nealcătuiți explică, seară de seară, poporului cum e cu dreptatea și adevărul, inși fără meserie și fără nici o ispravă în spate sunt abonați pe termen nelimitat, ca „experti“, la debateri televizate mono-maniacale. Emisiunile de divertisment sunt un fel de bordeluri de mahala, viețile private ale unor semi-anonimi devin „*breaking news*“, jumătate din adolescenții țării (ne spun statisticile) sunt analfabeți! Țara mea? Țara „noastră“? Nu seamănă toate astea mai curând a „condamnare pe viață“? Nu riscăm să aflăm că „a fi român“ a devenit sinonim cu „a fi prins“ într-o capcană fără ieșire, ca o insectă fragilă în ghearele unui prădător dement?

Cine e de vină? Răspunsul e pe buzele tuturor: clasa politică. Partidele sunt simple trambuline pentru afaceri, promovările interne se fac pe bază de relații și interese, competența și onestitatea au încetat de mult să mai fie

criterii credibile. Dar asta se întâmplă și pentru că pe scena publică a apărut un nou tip uman: avem, în sfârșit, „omul nou“, pentru care sensul vieții sunt achiziția, consumul, parada. Care confundă – ar fi spus Petre Țuțea – *idealurile* cu *scopurile*. A dori să ai o casă, o mașină și o poziție profesională onorabilă e normal. Toate sunt „scopuri“ plauzibile. Dar a le lua drept *idealuri*, a crede că rostul tău pe lume e să-ți multiplici, la infinit, averea, să faci baie în Dubai, să ai colecție de ceasuri scumpe și poșetuțe de firmă e a avea conturul mintal și sufletesc al unui cocalar... Or tocmai asemenea oameni au ajuns „să facă jocurile“. Trăim sub ocupația unor țoape! Și, ceea ce e mai grav, nu prea ne pasă. Ne uităm la catastrofă ca la un spectacol. Bombănim, votăm năuc, ne certăm între noi. Tu vorbești? – vor zice o mulțime de forumiști care mă iubesc... Tu nu bombăni de pe margine? De ce nu te implici? Sau, mai rău: tu ce mare brânză ai făcut când erai „la butoane“? Răspunsul meu e simplu: m-am implicat destul (cu rezultatul că am fost socotit „profitorul“ tuturor regimurilor) și am făcut ce m-am priceput și ce am putut. N-am făcut, totuși, nefăcute. Dar apropo de vină: una dintre cauzele dezastrului e că băgătorii de seamă și cei care se implică își dau, reciproc, capete în gură și cred că, astfel, își fac datoria față de țară. Am mai spus-o: pentru mulți români, vina e, întotdeauna, vina celorlalți. A altuia. Adică a nimănu.

Oameni fericiți

„Numai proștii sunt modești“ – era de părere Goethe. Se gândea, probabil, la oamenii înzestrați care, prin exces de timiditate, sau de spirit auto-critic, nu-și valorifică talentele. Până la un punct, e adevărat că a nu fi conștient de calitățile, de potențialul tău e la fel de neinteligent pe cât este de neinteligent să nu fi conștient de limitele tale. Cunoscută e și vorba (atribuită) lui Winston Churchill despre Clement Attlee, ministru în cabinetul său din timpul războiului: „E un om modest, și are multe motive să fie...“ Așadar, mereu, o asociere ironică între modestie și precaritate funcțională. Înțelepciunea autohtonă merge însă, mai curând, în direcția inversă: „Prostul nu e prost destul dacă nu e și fudul!“ Carevasăzică, prostul nu e modest. E țațoș. E foarte mulțumit de sine. Își contemplă euforic „realizările“, portretul, virtuțile. Prostul dâmbovițean nu greșește, nu poate fi contrazis, nu poate fi „înfrânt“. Are definitiv înfipte, între omoplați, aripile victoriei. E prost cu panaș. Se iubește, se admiră, se simte de neînlocuit. Scena publică românească e plină de asemenea exemplare, la toate nivelurile.

Câți miniștri și câți parlamentari ați văzut în România care să admită, oricât de rar, că au greșit, că au bătut câmpii, că, în cutare dispută, au avut dreptate mai degrabă adversarii? În câte discursuri publice ați auzit, fie și discret, un subton de incertitudine, de interogativitate, de tatonare prudentă? Prostul crede, de obicei, că un discurs adevărat, un discurs eficient, trebuie să fie linear, răstit, glorios. Fără penumbre, fără loc liber pentru ipoteze colaterale, pentru variante secunde, pentru o fărâmă sănătoasă de relativism. E motivul pentru care cu prostul nu se poate dialoga. N-are incertitudini, n-are spațiu mintal pentru opinii diferite. De fapt, contează mereu, fără ezitare, pe inteligența lui suverană.

Puzderia personajelor de acest fel active pe piață semnaleză, cred, o maladie cronică a clasei noastre politice, dar și a gazetăriei, a „vedetelor“ de profesie, a publicului însuși. Românul e „dăștept“. Știe. Dacă înșiși, îți explică. Dacă nu ești de acord cu el, ești prost!

Am în minte câteva „cazuri“ de manual. Apare des la televizor un parlamentar cu „competențe juridice“ (Eugen Nicolicea, n.m., A.P.), care nu se poate exprima decât spălând pe jos cu toți interlocutorii din platou. Fiecare propoziție a lui implică, în subtext, ceva de genul: „Bă boilor, vă puneți voi cu mine? Păi vă-ngrop!“ Urmează perorații șmechere, ironii de precupeț înstărit, sofisme nemiloase, totul în jurul unui vid intelectual neamenajabil, ferm, ireductibil. Omul are, evident, o

„poziție“ făloasă într-unul din partidele de guvernământ (drept care i se cere frecvent „expertiza“), și nu m-aș mira să ajungă mare mahăr într-o guvernare viitoare. Dar priviți-l pe actualul prim-ministru (Victor Ponta, n.m., A.P.): ce aplomb, ce neînfricat joc de glezne, ce tenace promovare a propriei puținătăți, a propriului eșec! Mereu cu zâmbetul pe buze, mereu prompt în hârjoana bășcăliosă a unui pokerist începător, mereu sigur că e îndreptățit, infailibil, providențial. Dacă a fi la pământ cu ambele arcade sângerânde și cu mai multe coaste rupte, dar a te comporta ca și când ești călare pe Bucifal este o virtute, atunci aceasta e virtutea supremă a premierului nostru. Ce băiat deștept! Ce cap! Ce natură binecuvântată! Păi altul, mai puțin dotat pentru politică, își lua o mică pauză, se dădea nițel la fund, se odihnea un pic în anonimatul din care a ieșit! Aș! Ți-ai găsit! Insul e tot mai athletic! Nu poate fi clintit nici cu buldozerul! Vrea să ne pătrundă, pentru totdeauna, „în casă și în gând“.

Dar gazetarii noștri? Sunt la fel de isteți și când se produc la Antena 3, și când, brusc, se mută la Realitatea TV, sau la B1. Nu contează dacă ai fost ieri pe frontul de est și ai trecut, de la o zi la alta, de partea „dușmanului“. Contează că ai, oricum, dreptate. Întotdeauna! Combați, în funcție de buget, pe orice tanc. „Azi aici, mâine-n Focșani, ce-am avut și ce-am pierdut...“ Instalați pe viață în postura de judecători, experți în capete-n

gură și șuturi la glezne, prepotenți, demolatori indemolabili, ei au măiestria de a fi, oricum, bine plasați. Ați auzit vreodată vreun „comando“ de presă care să se scuze pentru eventuale calomnii, dezinformări, intoxicații voluntare ale publicului? De ce ar face-o? Ar fi o prostie! Or, *proști sunt ăilalți*: fraierii din fața ecranelor, victimele, „conservatorii“, „așa-zisele“ elite. Ția care nu se prea descurcă. A fi inteligent tocmai asta înseamnă: *a te descurca!* Fără fițe moralizatoare, fără abuz de bună-cuviință, fără bla-bla deontologic...

Deunăzi, am picat pe o emisiune TV în care un artist, altfel talentat și ingenios, a scăpat brusc frâiele și a început să înșire, fără prea multe fasoane, un inventar de succese proprii, de natură să ne lase pe spate: titluri de „cetățean de onoare“ prin orașe și sate, premii, aplauze, citări falnice, leșinuri extatice, în fine tot ce ține de inventarul unei reușite, celebrată mai curând în postumitate...

Nu mai vorbesc de o sumedenie de dănțuitoare de budoar, care își etalează, cu surâsuri gonflabile, anele trupești (de obicei contrafăcute), nu mai vorbesc de scriitorii și scriitoarele care defilează printre noi cu Nobelul în raniță, după ce tocmai au fost la un șpriț cu Dostoievski și Nietzsche, nu mai vorbesc de forumiștii care au mereu verdictul la purtător, cu o suficiență nefisurabilă, și care, mă-nțelegi, se iau la trântă cu mapamondul, pe baza geniului lor nativ. Las' că nu

șade bine nici să spui că dacă erai tu șef pe *Titanic* n-ar mai fi avut loc celebra catastrofă, sau că dacă erai tu „la cârmă“ Uniunea Europeană n-ar fi îndrăznit să impună cote de refugiați... Dar aici intră în joc și complicata temă a *orgoliului*, care deschide un alt palier al discuției.

De câte ori mă întâlnesc, direct sau indirect, cu ipostaze ale fuduliei ca cele de mai sus, îmi spun, melancolic: Ce oameni fericiți! Ce limpezime lăuntrică! Ce grozav trebuie să fie când ești tot timpul încântat de prestația proprie, sigur pe dreptatea ta, „stăpân pe soartă“ și pe semenii tăi! Ce bine trebuie să fie când nu te tot întrebi dacă nu cumva ai ratat, dacă nu cumva ai susținut o eroare, dacă nu cumva ai plictisit lumea, dacă nu e timpul să mai stai puțin deoparte și să te mai gândești! Ce oameni fericiți! Și la cât sunt de mulți, ce curios rămâne faptul că lucrurile nu prea merg cum trebuie...

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	5
---------------------------------	---

I. IRITĂRI COTIDIENE

Țara mea. Țara mea?	9
Oameni fericiți.	13
Cărbune, oțel, cultură.	18
De vină sunt intelectualii	22
„Intelectual“? Adică ce?	27
Intelectualii? A se slăbi!	31
Iarăși și iarăși despre „intelectuali“	35
Traficul rutier și politica	40
„Țara toată e un șantier“	44
O propunere: Bucureștiul ca centru sacru al lumii	48
O gară europeană	53
Noua limbă de lemn.	57
Din ciclul „experiențe de neuitat“	61
Lamento	65
Mânia de a găti	70
Interlocutori „acoperiți“	73
Dezbateri dâmbovițene	77

Despre vreme	81
Cum stăm cu inteligența.	85
Feluri de a fi deștept	89

II. ACTUALITĂȚI, INACTUALITĂȚI

O dată pentru totdeauna	95
Priorități...	103
Pesimism	108
O temă inactuală: fericirea	111
O aventură în Indonezia	115
Nvăzuți, necunoscuți...	131
O dezbatere blocată	135
Spiritul civic în acțiune...	140
Mărturii pentru cercetări viitoare	145
Când scrisul devine inutil	150
Greșală, vină, justiție.	155
Memorie înjumătățită.	161
Jurnal de (in)actualități.	171

III. MICI EXERCIIȚII DE MEMORIE

Re-începutul filozofiei	191
Serviciile americane despre români	196
Amplasamentul balcanic.	199
Analize stilistice	203
Texte (minimal) comentate	207
Muștele noastre...	211

Ale lumii două fețe	215
Un oraș asasinat: Bucureștiul	219
Un mare gazetar: Sandu Tudor.	223
Neliniști vechi și noi.	227
În jurul unei întâlniri cu Nae Caranfil	230
De citit, de recitit	234

IV. DESPRE PATOSUL REAL AL INTEROGAȚIEI RELIGIOASE

E vreo problemă cu Biserica?	239
Despre smerenie și surâs	243
Un pripit mesaj binevoitor	250
Dumnezeu ca șef de campanie	255
Religie și publicitate	259
O pagină din Caragiale.	263
Mesajul de Crăciun al Papei Francisc	268
O nouă icoană: secera și ciocanul	272
Credința ca deschidere spre sens.	276
Creștinism necreștinesc.	285
Teologia „penală“	289
Somnolență, tristețe, frică.	293

V. NELINIȘTI (POLITICE)

Slăbiciunile Occidentului	301
Scenografii și regizorii lui Dumnezeu	305
Europa „à la grecque“	309

A fi european	312
Băieții veseli	315

VI. BAZARUL NAȚIONAL

Feluri de a (nu) gândi	321
Bazarul național	325
Zombi	329
Stânga și dreapta. Derapaje latente	332
Stânga, dreapta și românii	336
Condamnarea „creștină“ a anti-comunismului	339
Legiuitorii culturii	343
Limitele schimbării.	348
Gesticulația politică	353
Dușmanii poporului.	357
Cum trebuie să fie un președinte	361
Bășiștii	365

VII. PRIVITOR CA LA TEATRU

Oameni de plastilină	371
Sensibilitatea publică	376
Crimă, libertate, religie.	379
Despre libertate (de expresie)	384
Cu melancolie, tot despre libertatea de expresie	389
Gazetăria la botul calului	393
Privitor ca la teatru.	397

VIII. UNELE PERPLEXITĂȚI

„Palme“ academice.....	403
Chipuri ale ticăloșiei	406
Opinii, emoții, principii	410
Obiectivitate și relativism	414
Rezistența prin cultură	418
Razna	422
Reflecții despre patologia solidarității	426
Elite și popor. Câteva confuzii	430
 <i>În loc de epilog</i>	
Despre domni	433